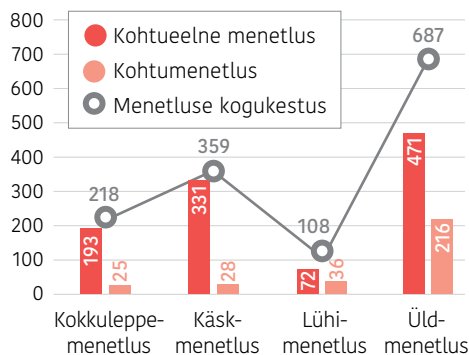

12. KRIMINAALJUSTIITSÜSTEEM

12.1 KRIMINAALMENETLUS

Seaduses ei ole antud pikimat ega lühimat menetlusaja pikkust. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (EIÕK) artikli 6 lõike 1 kohaselt tuleb menetlusaja mõistlikkust hinnata konkreetse kohtuasja asjaolude põhjal, lähtudes seejuures järgmistest kriteeriumidest: 1) kohtuasja keerukus, 2) kaebaja käitumine, 3) riigivõimu käitumine ja 4) selle olulisus, mis on kaebaja jaoks menetluses kaalul. Näiteks on riigikohus oma otsuses nr 3-1-1-14-12 leidnud, et kuna kohtuasi oli mahukas ning keeruline ja kuriteo episoodid toimusid pika perioodi vältel, siis kolm aastat kohtueelseks menetluseks on enam kui mõistlik aeg ning kohtueelne menetleja ei viivitanud menestlustoimingute tegemisega.⁴⁷ Juhul kui kriminaalmenetluse jätkamine riivaks süüdistatava õigust menetlusele mõistliku aja jooksul eba-

proportsionaalselt võrreldes avaliku menetlusehuviga konkreetses asjas, tuleb kohtul kriminaalmenetlus lõpetada või süüdistatav õigeks mõista, hoolimata võimalusest menetlusaja ülemäärane kestus hiljem karistust kergendada või muul moel isikule hüvitada.⁴⁸

Joonis 33. Menetlusaeg päevades 2018. aastal⁴⁹

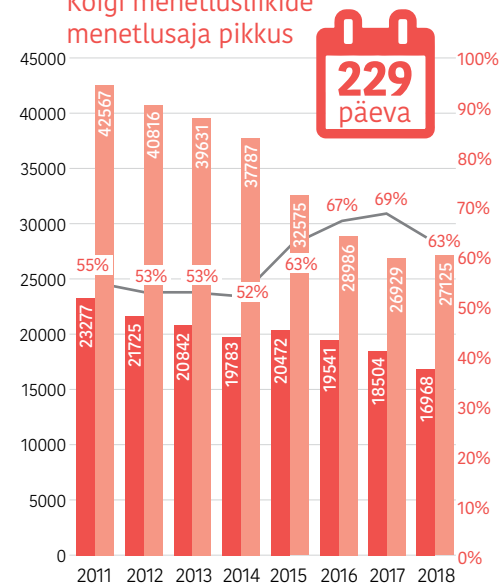
47 Riigikohtu 23.02.2012 otsus nr 3-1-1-14-12. <https://www.riigikohus.ee/et/laheendid?asjaNr=3-1-1-14-12> (07.01.2019)

48 Riigikohtu 03.11.2010 otsus nr 3-1-1-84-10. <https://www.riigikohus.ee/et/laheendid?asjaNr=3-1-1-84-10> (07.01.2019)

49 Kohtumenetluse puhul on iga kriminaalmenetlusaasja tüübi sisse hõlmatud ka vastav kiirmenetlus.

KÄTLIN-CHRIS KRUSMAA

Kõigi menetlusliikide menetlusaja pikkus

- Lahendatud kuriteod
- Lahendamise %
- Registreeritud kuriteod

Joonis 34. Lahendatud kuriteod 2018. aastal

Aeganõudvaim ja seega ka kõigile menetlusosalistele **kulukaim** menetlusliik on **üldmenetlus**, seda nii kohtueelses kui ka kohtumenetluses.

Üldmenetluse pikkus **687** päeva

Kuritegude lahendamise määr on näitaja, mille puhul arvutatakse lahendatud kuritegude osakaal samal perioodil registreeritud kuritegudest.

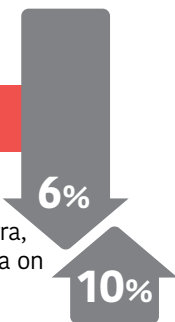
2018. aastal oli lahendamise määr 63%, s.t kohtueelses menetluses jäi ca 38% registreeritud kuritegudest lahendamata või leiti menetluses, et tegu ei olnudki kuriteoga.

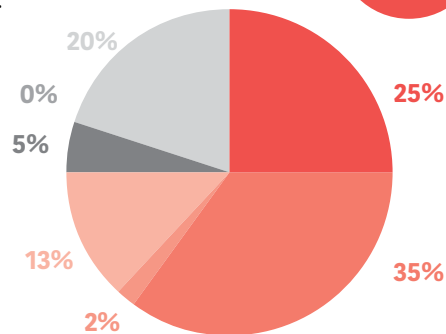
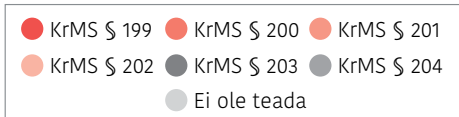
2018. aastal lahendati kohtueelses menetluses

16 968 kuritegu,

võrreldes 2017. aastaga vähenes lahendatud kuritegude osakaal 6% võrra, aga võrreldes 2014. aastaga on see näitaja kasvanud 10%.

Samas tuleb arvestada, et neist 35% **lõpetatakse, sest ilmses kriminaalmenetlust välistav asjaolu**, nt kriminaalmenetluse alus puudub ehk tegu ei olnud kuriteoga.

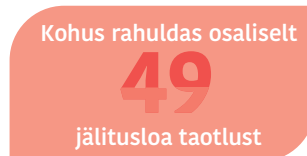
Joonis 35. Kriminaalmenetluse lõpetamise alus

12.2 JÄLITAMISEST

ANDRI AHVEN

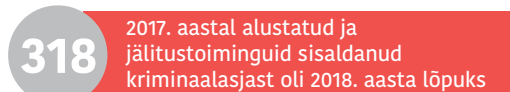
Jälitustoimikuid
avas

Jälitustoiminguteks andsid kohus ja prokuratuur lube

	2017	2018
Varjatud jälgimine	1181	1046
Telefoni pealtkuulamine	746	624
Muu teabe salajane pealtkuulamine või -vaatamine	517	438
Varjatud sisenemine	255	215
Kuriteo matkimine	92	94
Asja varjatud läbivaatus ja asendamine	65	63
Võrdlusmaterjali varjatud kogumine	29	44
Politseiagendi kasutamine	26	17
Postisaadetise varjatud läbivaatus	13	6
Lubade arv*	2178	1895

* Üks luba võib hõlmata mitut toimingut

- 68** lõpetatud kohtusse saatmata, sh
- 55** kriminaalmenetluse aluse puudumise tõttu
- 10** kuriteo toime pannud isiku tuvastamatus tõttu
- 68** saanud lahendi kohtus (otsus, määrus)
- 22** ühendatud teise kriminaalasjaga
- 160** veel menetluses

12.3 KAS KURITEO OHVER SAAB ABI?

ANU LEPS, BRIT TAMMISTE

Ohvriuringu andmetel langes 2018. aastal vähemalt 15-aastastest inimestest enda hinnangul mõne kuriteo ohvriks 6% ehk statistilisi usalduspiire arvestades 45 000 – 80 000⁵⁰ inimest. Ohvriabi poole pöördus 3575 inimest (otsesed ohvrid)⁵¹ ehk hinnanguliselt 4–8%.

Kõiki politseisse jõudnud või politseile kuriteoteate esitanud kannatanuid ei kuulata kannatanuna üle ning ohvriabi poole võivad pöörduda ka inimesed, kes politseiga kokku ei puutu (ei ole juhtumi kohta kuriteoteadet esitanud). Ühe ohvriabini jõudva juhtumiga on valdavalt seotud üks ohver. Mõnikord on abi saajaks ka ohvri pereliikmed ja teised temaga seotud isikud.

Laste osakaal kannatanute seas on oluline nii osakaalu kui ka neile mõeldud abi arendamise mõttes (kannatanuna üle kuulatutest on iga kümnes laps, ohvriabis on alla 19-aastaste vanuserühm 18%). Üha enam luuakse lapskannatanuid abistavaid teenuseid: lastemajad, ööpäev läbi kättesaadav lasteabitelefoni, vaimse tervise keskused jm. Iga kümnes alaealine vägivallakuriteos kannatanu võib sattuda traumast tingitud tervisekahjustuse või seksuaalse väärkohtlemisega seotud ekspertiisi.

Kuriteoohvrite abistamiseks on riigil hulk võimalusi: kuriteoohvri riiklik hüvitis, teenused ohvri psühhosotsiaalseks ja füüsiliseks taastumiseks: psühholoogilise abi kulu hüvitised, nõustamine, majutus, jm tugiteenused. Kuriteoohvrite riiklikku hüvitist maksti 2018.

aastal 127 inimesele – see moodustab 3,5% ohvriabi klientidest. Samas on õigus saada hüvitist märksa väiksemal sihtrühmal⁵² kui kõik kuriteoohvrid.

Kuriteoohvrite makstud hüvitis oli keskmiselt veidi üle tuhande euro. 2015. aasta analüüsi⁵³ kohaselt oli kontrollikulu ühe vägistamisjuhtumi⁵⁴ puhul 57 917 eurot (sh karistus 50 291), röövimise puhul 59 250 eurot (sh karistus 52 961), tapmise puhul 127 207 eurot (sh karistus 110 268). Seega moodustavad kulutused kuriteoohvrite hüvitisteks vaid paar protsenti riigi kontrollikuludest seoses vägivallakuritegudega, viimaste puhul on valdavalt tegu karistuse täideviimisega seotud kuludega.

50 Justiitsministeerium. Avaldamata.

51 Sotsiaalkindlustusameti ohvriabi andmed.

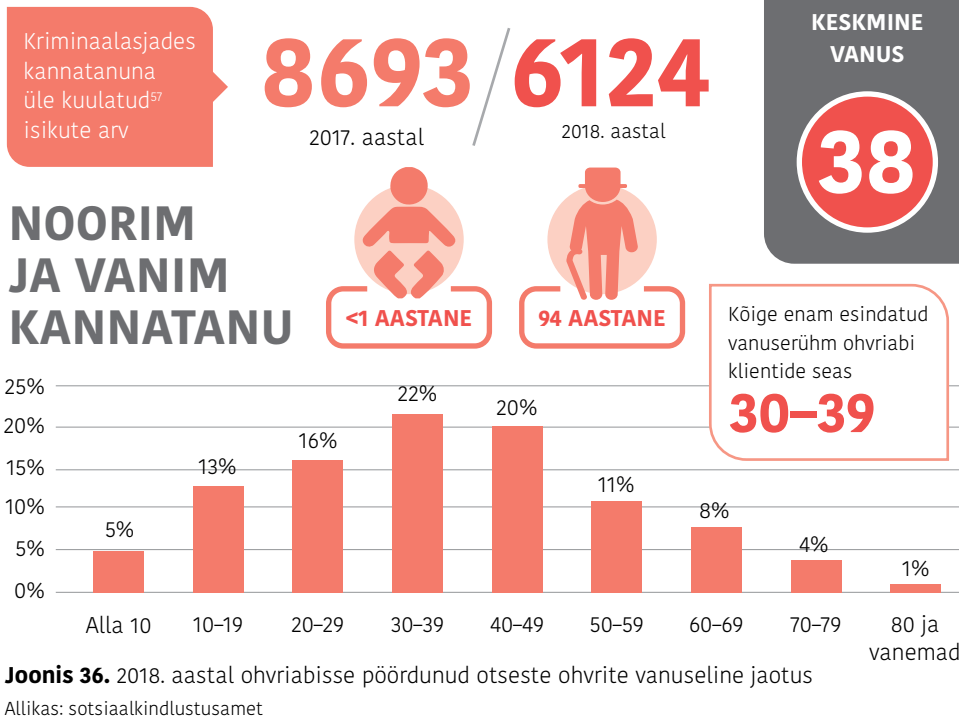
52 Kuriteoohvri riiklikku hüvitist makstakse, kui inimene on saanud Eestis vägivallakuriteo tagajärjel raske tervisekahjustuse või vähemalt neli kuud kestva tervisehäire. Selleks on õigustatud ainult need kannatanud, kes on langenud KarS §-des 113, 114, 115, 118, 119, 119¹ kirjeldatud kuriteo ohvriks.

53 Kallaste, E., Luuk, E., Järve, J., Kaska, M., Räis, M.-L. 2015: Vägivallakuritegude hind. Tapmise, vägistamise ja röövimisega kaasnevad kulud Eesti ühiskonnale. Eesti Rakendusuuringute Keskus CentAR. https://www.kriminaalpoliitika.ee/sites/kriminpoliitika/files/elfinder/dokumentid/vagivallakuritegude_hind_centar_loplik.pdf.

54 Kuriteo menetlemise ning karistusega seotud kulud.

Kuriteoohvrite uuringu (2017)⁵⁵ andmeil on suurem osa kannatanuid sellega, kuidas neid õiguskaitse süsteemis koheldakse, üsna rahul – seda tänu menetlusprotsessi põhjuseks oleva kuriteojuhtumi suhtelisele kergusele, mistõttu ei nõua ka järgnev menetlus neilt suurt pingutust. Õiguskaitse süsteemi tähelepanu vajavad aga kindlasti need, kelle kuriteokogemus on olnud raske, mistõttu ka menetlusprotsessis osalemine nõuab suuremat pingutust. Kriminaalmenetluses kannatanuna üle kuulatud isikutest arvestatava osa moodustavad vägivaldakuriteo ohvrid, kes vajavad rohkem tähelepanu ja riigi abi. Viidatud uuring rõhutab, et õiguskaitse süsteemi praegune korraldus on mõeldud võimekatele kannatanutele, kes on alati loodud võimalusi kasutama: „Ohvrite kaitse süsteem tuleb ümber pöörata: tagada, et süsteemi vaikumisi valikud toetavad seda, et kõige nõrgemal positsioonil olevad ohvrid ei loobuks õiguskaitse süsteemi kaitsest /.../ arvestatava osa ohvritest, kes vajaksid näiteks ohvriabi, rahalist hüvitist või õigusabi, ei ole seda saanud.

Ligipääsu osutatavale abile on vaja seetõttu oluliselt lihtsustada.“⁵⁶

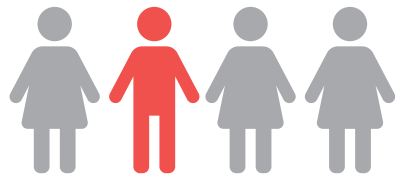

55 Espenberg, K., Kiisel, M., Lukk, M., Soo, A., Themas, A., Themas, E., Villenthal, A. 2017. Kuriteoohvrite kaitse ja kohtlemise uuring. Tartu: Tartu Ülikool. <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/uuringute-andmestikud/kuriteoohvrite-kaitse-ja-kohtlemise-uuring-2017>

56 Ibid, lk 15.

57 E-toimik. Kannatanute arvu aluseks on võetud kannatanuna esimese ülekuulamise fakt.

OHVRIABI KLIENTIDE JAOTUS SOO JÄRGI

Ohvriabini jõudnud inimeste arv: otsesed ja kaudsed ohvrid

4389

Kuriteos kannatanuna üle kuulatud lapsed,

sh alla 14-aastased lapsed.

2728

Kehalises väärkohtlemises kannatanuid

Laste osakaal kõigist vägivaldakuriteos kannatanuna ülekuulatutest

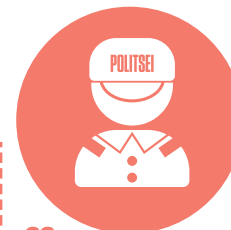

Vägivaldakuritegudes kannatanuna üle kuulatud lapsi

543

sh alla 14-aastasi lapsi

320

5084

Vägivaldakuritegudes kannatanuna üle kuulatud

ca **5000**

Sama palju inimesi kui jõuab ohvriabisse või on vägivaldakuritegudes üle kuulatud töötab ka **politsei- ja piirivalveametis**

100 vägivaldakuriteos kannatanuna üle kuulatust oli kehalise väärkohtlemise ohvreid

54

Kontaktsetes seksuaalkuritegudes kannatanuid kokku

154

EKEI tegi 2017. aastal 82 (67 elava ja 15 surnud) lapse⁵⁸ ekspertiisi, mis olid seotud alaealise kannatanuga kriminaal-asjadega.

Elavate laste puhul tehti peamiselt **tervisekahjustuse** (33) ja **seksuaalekspertiisi** (22).

Terisekahjustusega trauma liigid lastel:

tõmprauma (21), liiklus (6), mürgistus (3), lasketrauma (1), muu (1).

Lapse ekspertiisi tinginud trauma laad oli seotud **olme** (34) või **perega** (20).

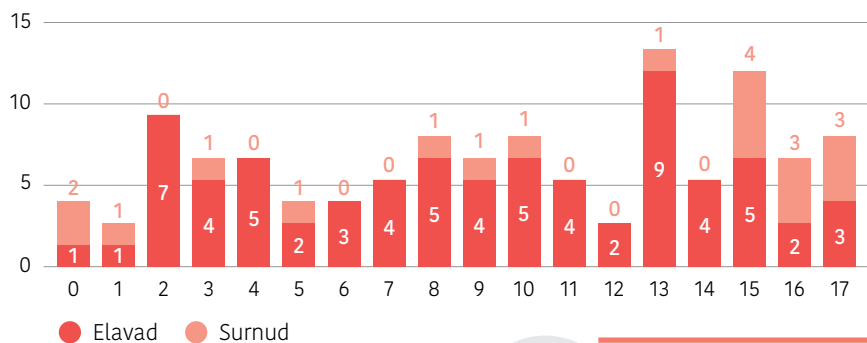
Iga kümnes alaealine vägivallakuriteos kannatanu võib sattuda traumast tingitud tervisekahjustuse või seksuaalse väärkohtlemisega seotud ekspertiisi. Laste keskmine vanus ekspertiiside puhul oli **9,4 aastat**.

58 EKEI andmed.

59 Politsei- ja piirivalveamet, ALIS. Aruanne genereeritud 04.01.2019.

60 Ibid.

61 Politsei- ja piirivalveamet, ALIS. Liiklusõnnetustes osalejate kontrollaruanne (2018. a andmed). Aruanne genereeritud 07.01.2019.

Joonis 37. Laste ekspertiisid kriminaal-asjadega seoses (2017. aasta ülevaade vanusest lähtuvalt)

Allikas: EKEI andmed

Laste surmade puhul oli leidmise kohaks **elukoht** (4), **veekogu** (3), **maantee** (2), **muu** (4), **raudtee** (1) või **tänav** (1). Surma põhjus neil juhtudel **lämbumine** (7), **vigastus** (5), **haigus** (2).

Kuritegude tagajärjel hukkus⁵⁹ 50 juhtumis

59 inimest

2018. aastal hukkus liiklusõnnetuse tagajärjel⁶¹

67 inimest

47 meest

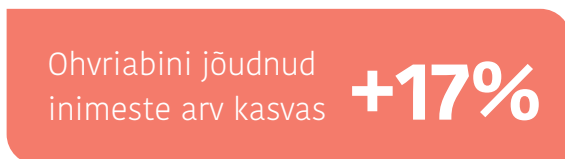
20 naist

1168 inimest sai vigastada

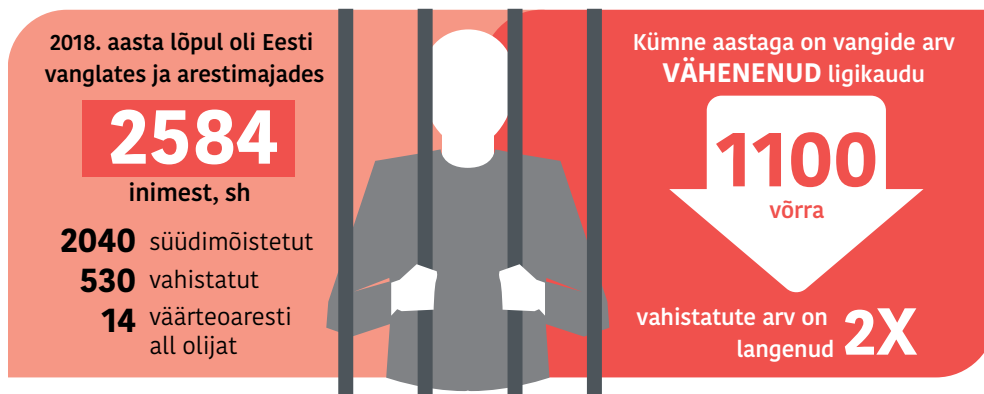
325

EKEI 2018. aasta andmetel⁶⁰ jõudis ekspertiisi 325 hukkunut, sh lapsed (13).

Hukkunute arv surma põhjuse järgi: **enesetapp** 193, **kuritegu** 59, **tulekahju** 51, **uppumine** 42, **narkoüledoos** 34, **tööõnnetus** 5.

12.4 KARISTUSE KANDMINE JA JÄTKUTUGI

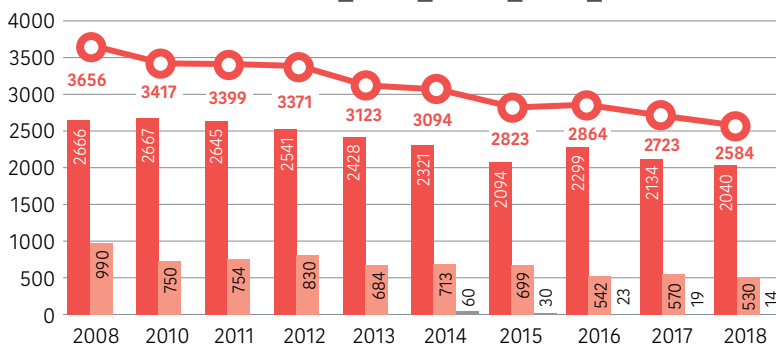
KRISTER TÜLLINEN,
STANISLAV SOLODOV

Vange 2018. aasta lõpul 100 000 inimese kohta vanglates koos arestimajadega

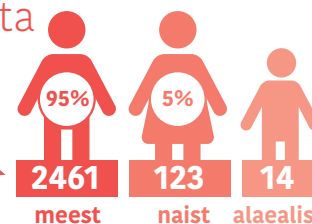
197

– madalaim tase iseseisvuse taastanud Eestis

2018. aastal mõjutas vangide arvu vähenemist seadusemuudatus (KarS § 74 lg 3): varasema **3 aasta asemel** võib määrata kuni **5-aastase** katseaja

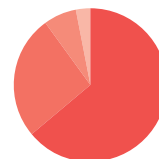
2018. aasta lõpul oli vangide seas

(10 süüdimõistetut ja 4 vahistatut)

Vangide keskmine vanus kasvab aasta-aastalt üle 50-aastasi vange on rohkem kui 10 aastat tagasi

Eesti kodanikke **64%** (1662)
kodakondsuseta **26%** (677)
Venemaa kodanikke **7%** (177)
muu kodakondsusega **3%** (68)

Joonis 38. Vangide arv aasta lõpu seisuga*

* Alates 2014. aastast sisalduvad vangide üldarvus ka väärteo eest aresti all olevad isikud.

Avavanglates kandis 2018. aasta lõpul karistust

160
isikut ehk

8%
süüdi-
mõistetutest

Mida enam kordi on isik vanglas viibinud, seda suurema tõenäosusega on see seotud

VARAVASTASTE KURITEGUDEGA

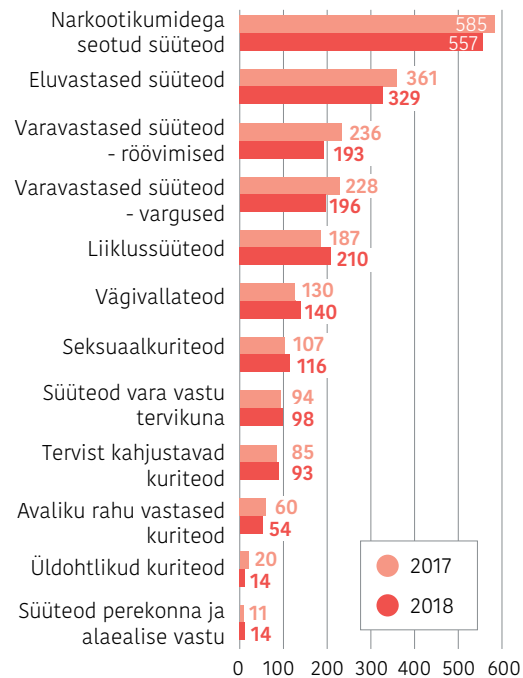

Kõige enam tõusis **liikluskuriteo eest** karistatud vangide arv

Kohtu määratud karistuse pikkused

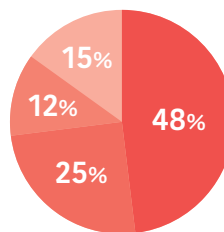
Täpselt **4 aastat** on keskmine mõistetud vangistuse pikkus

Joonis 39. Vangide enamlevinud süüteo (raskeima \$ järgi)

Vangide ajakasutus

Vangla eesmärk on juhtida kinnipeetav õiguskuulekale teele. Vangide retsidiivsuse mõõtmise kõrval on kasulikus hõives osalemine üks viis hinnata eelduste loomist selle eesmärgi saavutamiseks.

- Tööhõive
- Üld- ja kutseharidus, riigikeele õpe
- Sotsiaalprogrammid- ja rehabilitatsioon
- Huvitegevus, religioosne tegevus

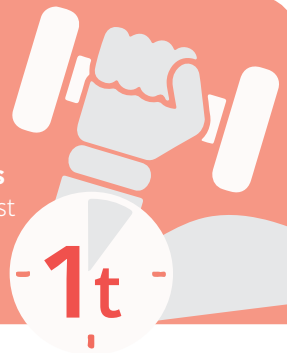
Joonis 40. Vangide hõivetegevuses osalemine ühel tööpäeval, keskmine (% hõivatutest)

Eesti igas vanglas korraga keskmiselt ligikaudu

800 vangi

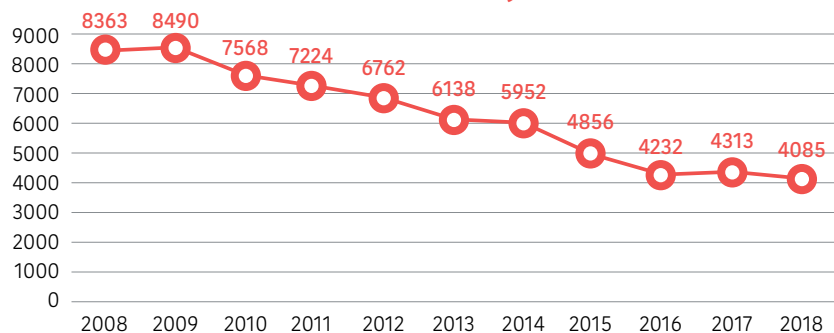
Kokku **2400** vangist osales keskmiselt ühel tööpäeval mingis hõivetegevuses ligi **960** vangi ja ei osalenud **1470** vangi,

kelle päevane tegevus väljaspool eluosakonda tähendas üht tundi **jalutamist värskes õhus** või igapäevast **tegevust spordisaalis.**

Ühel päeval oli mingi hõivetegevusega **hõivatud ligikaudu 40% vangidest.** Keskmiselt oli selline vang tegevusega hõivatud ligi **3 tundi päevas.**

Kriminaalhooldusaluste arv jätkas vähenemist

Joonis 41. Kriminaalhooldusaluste arv aasta lõpu seisuga

Kriminaalhooldusalustest oli 2018. aasta lõpul

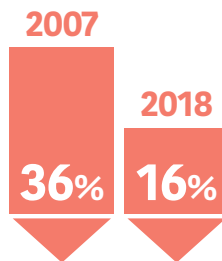

- Eesti kodanikke 74% (1662)
- kodakondsuseta 15% (677)
- Venemaa kodanikke 5% (177)
- muu kodakondsusega 4% (68)

Kriminaalhooldusaluste levinuim kohustus on nõue hoiduda alkoholi ja/või narkootikumide tarvitamisest

Vähenenud on kuni 24-aastaste kriminaalhooldusaluste arv ja osakaal:

Elektroonilise valve alla määrati 2018. aastal **389 kriminaalhooldusalust**

Kriminaalhooldusele suunati 2018. aastal kokku

5182

uut hooldusalust, kellest enamik oli:

1640 isikut väärteo ÜKTga

1208 isikut vangistuse asendamisel käitumiskontrolliga

710 isikut vangistuse asendamisel ÜKTga

550 vanglast tingimisi enne tähtaega vabastatut

541 kriminaalmenetluse tingimusliku lõpetamise ÜKT-ga

421 osalise vangistuse ehk nn šokivangistusega

Üldkasulikkude tööd tegi 2018. aasta lõpul **1233 hooldusalust**, neist olid

- 62% süüdimõistetud
- 14% isikud, kes võtsid ÜKT kohustuse kriminaalmenetluse otstarbekusest lõpetamisel
- 24% väärteo toime pannud isikud

Vanglast vabanenute tugiteenus⁶² koosneb tugiisiku- ja majutusteenusest.

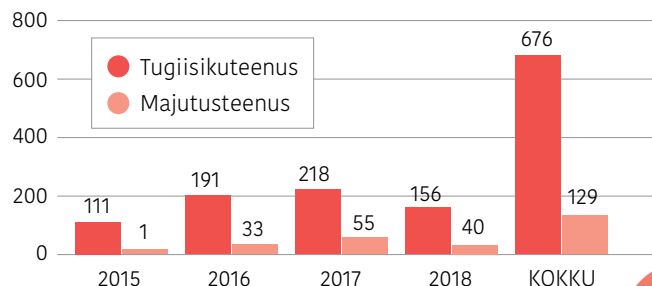
Aastatel 2015–2018 vabanes tugiteenusel

732 isikut,

sealhulgas **129 majutusteenusele**

Joonis 42. Teenusele jõudnute arv

NB!

Kõige enam hindavad teenust saanud isikud tugiisiku puhul moraalselt tuge ning alatist valmisolekut ära kuulata ja nõu anda. Majutusteenus on oluline, sest elukohata väga raske õiguskuulekat elu alustada ja see on kriitiliselt tähtis juba esimestel vabanemisjärgsetel kuudel.

„Arvan, et tänu teenusele olen võib-olla üldse elus. Äärmisel juhul oleksin vanglas. Alkohol on probleem, muutun agressiivseks ja sealt algavad kõik probleemid. Minu vanemad on surnud ja mul ei ole pikka aega olnud elukohta, olen käinud mööda varjupaikasad, sest ei suuda ise hakkama saada, liiga nõrk ja puudub tahe. Tänu Jõhvi keskusele sain küll ajutise, aga vähemalt stabiilse elukoha,

et töö leidmisele üldse mõtlema hakata. Loobusin alkoholitratvamisest, olen tasapisi uuesti elama hakanud. Sain töö. Nüüd olen abielus ja valmistun isaks saama. Ma arvan, et kui inimene tahab, siis on keskuses olemas kõik tingimused, probleem muidugi on paljudega, kes lihtsalt ei viitsi midagi teha. Neid tuleb rohkem tööle panna, et nendes motivatsiooni tekitada.“

62 Tugiteenust vanglast vabanejatele rahastatakse Euroopa Sotsiaalfondist.

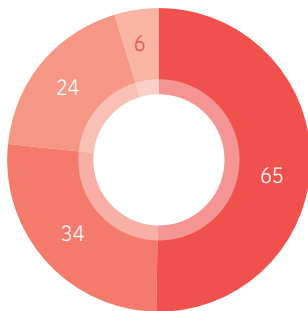
Alates majutuskeskuste avamisest on nõudlus ajutise elukoha järgi olnud pidev ja kasvav.

2016. aastal saadeti majutuskeskustele **133 majutuskoha taotlust**, 2017. aastal oli **taotlusi 197** (64 võrra rohkem), mis tulenes majutuskeskuse avamisest Ida-Virumaal Jõhvis.

2018. aastal väljastasid majutuskeskused majutuskoha broneeringuid vähem ja seetõttu oli ka taotluste arv väiksem, kokku **95 taotlust**.

Tugiteenuse saanutest olid teenusejärgselt tööturul

- Karistuse ärakandmine
- Tingimisi enne tähtaega
- Elektroonilise järelevalve alla
- Šokivangistus (KarS § 74 lg 2)

Joonis 43. Majutusteenusele vabanemise arv vabanemise aluse järgi

Teenust saanud ja aasta jooksul pärast vabanemist uues kriminaalasjas kahtlustatavana üle kuulatud isikutest suurem osa (82%) oli vanglas karistuse lõpuni kandnud ning nad olid keskmiselt kuus korda varem vanglas karistust kandnud.

Kõige sagedamini oli uue kuriteo puhul tegu

varavastase kuriteoga (57%)

kehalise väärkohtlemisega (8%)

liiklus-süütegudega (7%)

Tugiteenuse saanutest kuulati ühe aasta jooksul uues kriminaalasjas kahtlustatavana üle

Võrdluseks vanglakaristuse lõpuni kandnud inimeste retsidiivsus

